

Oppgave 1

I denne oppgaven vil jeg gjøre rede for hvordan formelle lover blir til i Norge. Videre vil jeg komme inn på hvilke påvirkningsmuligheter organisasjoner, bedrifter og politiske partier har på de ulike stadiene i lovgivningsprosessen.

Lovprosessen til formelle lover er bestemt av grunnloven §§76-81.

Lovprosessen begynner med initiativ fra regjeringen, ofte på bakgrunn av store oppslag i mediene, debatter på Stortinget og i regjeringen, krav fra internasjonale avtaler, FN eller EU og lignende. Departementet med samme faglig ansvarsområde som loven, har ansvaret for å begynne arbeidet med loven og setter ofte sammen en sakkyndig komitee som gjør utredninger på området som loven skal gjelde. Komiteen består av eksterne eksperter, og noen ganger er det også representanter fra departementene. Dette er gjerne dersom departementet har interesser selv de vil bevare i lovarbeidet. De lager et dokument, en NOU (Norsk offentlig utredning), der det blir gjort rede for begreper og uttrykk i tilknytning til loven, samt lovens formål og et forslag til lov. NOUen sendes ut på høring til en liste med parter som kan ha interesse av eller er direkte påvirket av loven. Dette kan ofte være kommuner, bedrifter, organisasjoner og andre interesserte. De har ikke krav om å svare, men kan komme med bemerkninger. Når de har gjort dette, kan regjeringen ta disse bemerkningene i betraktning, før de utformer en lovproposisjon (Prp. L). Dersom de har blitt gjort oppmerksomme på utfall som de ikke hadde beregnet på forhånd gjennom høringen, kan ofte proposisjonen bli sendt annerledes ut enn det opprinnelige lovforslaget. Dette er grunnen til at forarbeider som ligger nærmest det endelige lovvedtaket veier tyngre som rettskildedefaktorer når lovteksten skal tolkes.

Regjeringen sender proposisjonen til en av de faste komiteene på Stortinget. Den komiteen som svarer til lovens fagområde, får i oppgave å behandle proposisjonen. De faste komiteene har ikke nøyaktig lik sammensetning som departementene har, men de er tilsvarende. I komiteen har de mulighet til å diskutere forslaget, og komme med mulige endringer. Komiteene består av stortingsrepresentanter, og er satt sammen i forhold som svarer til Stortingets sammensetning. På dette stadiet åpner de ofte for åpne høringer i Stortinget. Her kan organisasjoner, bedrifter, enkeltpersoner, og andre berørte parter som ønsker å bli hørt, fremme sine meninger om lovforslaget. Komiteen tar disse bemerkningene i betraktning. Komiteen stemmer over forslaget, og lager en innstilling til Stortinget i plenum (Innst. L). Denne innstillingen kan være enstemmig, eller de kan fremme en flertallsinnstilling og noen mindretallsinnstillinger. Dersom innstillingen blir brukt som forarbeid når en lovtekst skal tolkes, får det betydning om innstillingen er enstemmig eller har knapt flertall. En enstemmig innstilling veier tyngst.

Innstillingen blir behandlet av Stortinget i plenum i to omganger. Den første omgangen diskuterer de innstillingen, og voterer over forslaget. Dersom det blir nedstemt forkastes innstillingen. Dersom det går igjennom, går det videre til andregangs behandling. Her er det som regel bare gjennomlesing og korrektur av innstillingen, før de voterer og vedtar innstillingen. Dersom det skulle oppstå mye diskusjoner og de fortsatt ikke er enige ved andre gangs behandling, går det videre til en tredje gangs behandling. Når det endelige vedtaket er bestemt, sendes lovvedtaket med brev til kongen i Statsråd, der lovens sanksjonerer som kongelig resolusjon. Her blir det bestemt når loven skal tre i kraft. Deretter har departementet ansvar for å offentliggjøre loven og gjøre den gjeldende.

Det er flere ulike måter for organisasjoner, bedrifter og andre interesserte å påvirke lovprosessen. Før regjeringen setter i gang lovprosessen, er det ofte debatter i mediene rundt dette, og da kan de som ønsker fremme sitt syn gjøre dette gjennom mediene, og få frem sine interesser på denne måten. Den neste påvirkningsmåten er gjennom høringen av NOUen. NOUen blir sendt ut til organisasjoner, politiske partier, privatpersoner, fylker og kommuner, som alle kan komme med bemerkninger og kommentarer. Her er det åpent for alle å si hva de mener. Dette er en god mulighet for å påvirke utfallet av lovvedtaket tidlig i prosessen. Den neste muligheten for påvirkning, er gjennom lobbyisme, ofte rettet mot den faste komiteen som behandler proposisjonen på Stortinget. Lobbyvirksomhet vil si at for eksempel organisasjoner og privat næringsvirksomhet fremmer sine interesser utenom de vanlige, åpne politiske forumene. Det kan for eksempel være å kontakte stortingsrepresentanter på mail for å få frem sine synspunkter, eller leie inn såkalte kommunikasjonsbyråer som skal fremme deres interesser. Dette har fått økende betydning de senere årene. Representantene i komiteene hører ofte med sine politiske partier hva de mener om saken, og slik får disse også en påvirkningsmulighet på dette stadiet. En mer offentlig påvirkningsmåte, er gjennom de åpne høringene på Stortinget. Her blir også organisasjoner og berørte parter invitert til en åpen høring angående lovproposisjonen, og de fremmøtte får en kort taletid hver hvor de kan fremme sine synspunkter og interesser. Det åpnes også for spørsmål fra salen. Stortingets komité tar disse bemerkningene i betraktning i sitt arbeid med innstillingen. En siste påvirkningsmulighet er gjennom behandlingene på Stortinget. Her diskuteres innstillingen og partiene kan fremme sin mening.

Når loven har vært gjennom en slik prosess, er det er offisiell formell lov, og den blir til gjeldende rett når loven trer i kraft.

Oppgave 2

I denne oppgaven vil jeg gjøre rede for hvorfor og hvordan Den Europeiske Menneskerettsdomstolen har virkning i norsk rett. Deretter vil jeg ta for meg EU- og EFTA-domstolens påvirkning på det norske rettssystemet.

I kjølvannet av Nurenbergprosessene etter andre verdenskrig, ble det økende oppslutning om at det måtte finnes bestemmelser for hva som var lov å tillate i nasjoners lovgivning. Det var et samlet ønske fra verden om at noe så grusomt ikke skulle kunne skje igjen. Derfor ble FN opprettet, og i 1948 kom de med menneskerettighetserklæringen som de fleste land har sluttet seg til. I 1950 utarbeidet Europarådet Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK), som skulle sikre minoriteters rettigheter i kraft av deres menneskeverd. De sikrer en rekke friheter som ytringsfrihet, rettssikkerhet, organisasjonsfrihet osv. Norge sluttet seg til denne konvensjonen, men den kom ikke inn i den norske grunnloven før i 1999 under §110. Denne ble senere gjort om til §92, og i 2014 i anledning grunnlovsjubileet, fikk menneskerettighetene en egen del (del E) i grunnloven. I §92 står det at "Statens myndigheter skal respektere og sikre menneskerettighetene slik de er nedfelt i denne grunnlov, og i for Norge bindende traktater om menneskerettigheter."

EMK har en særstilling i norsk rettssystem, ved at EMK befinner seg på en semikonstitusjonell trinnhøyde. Det vil si at de går foran formelle norske lover dersom det skulle oppstå motstrid. Dette fremkommer av Menneskerettsloven av 21. mai 1999 nr. 30 §3 som hevder: "Bestemmelsene i konvensjoner og protokoller som er nevnt i §2 skal ved motstrid gå foran bestemmelser i annen lovgivning." Dette gjør at dersom det skulle oppstå konflikt mellom formelle norske lover og menneskerettighetskonvensjonen, vil EMK ha forrang. Dette kan by på en rekke utfordringer når det gjelder norsk lovgivning. I tillegg kan det by på utfordringer dersom minoriteters rettigheter skulle gå i mot hverandre, eller hvis rettigheter går på bekostning av hverandre. For eksempel kan det være vanskelig å avgjøre hvor ytringsfriheten og religionsfriheten begrenser hverandre, slik vi har sett mange eksempler på i mediene de siste årene.

For å sikre at nasjonene som har sluttet seg til EMK opprettholder de frihetene som de sikrer sine innbyggere, opprettet EMK Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD). EMD skal sørge for at myndighetene i de respektive nasjonene følger EMKs bestemmelser, og sørge for at de går foran ved motstrid. Det er derfor vesentlig at individer kan anke dommen sin fra Høyesterett til EMD dersom de mener at myndighetene ved gitte dom har krenket deres rettigheter som de skal ha som individer. En felt dom fra EMD er bindende for staten, og dersom de blir dømt for brudd på EMK, kan de enten bli pålagt å endre loven som strider mot EMK eller å betale erstatning til den som har blitt krenket. EMD fungerer altså som en garanti for at staten sørger for at individene har de rettighetene de skal ha.

Det er få forarbeider til EMK, men tolkningen i EMD gjøres på grunnlag av Wien-konvensjonen. De legger også stor vekt på å sikre individers rettigheter og friheter når de utfører tolkninger. Formålet til konvensjonen er altså en av de viktigste rettskildefaktorene.

Norge har et tjuetalls ganger blir dømt av EMD for brudd på konvensjonen. Det har oppstått flere ganger innenfor barnevernstjenesten. Et annet eksempel på hvordan en dom fra EMD har fått virkning i norsk rett, er "dobbel straffefølgelse". Dette var tidligere lov i Norge. Det vil si at du kunne bli dømt av domstolen og i ettertid bli dømt av politiet til å betale bot for samme hendelse. Dette stridet imot individets rett til å ikke bli straffefølgt flere ganger, og lovgivningen måtte derfor endres. Dette viser hvordan EMDs dommer veier tyngre enn den norske loven, og hvordan norsk formell lov må vike for dens bestemmelser.

Nå vil jeg komme inn på EFTA- og EU-domstolens rolle i norsk rettssystem. Norge er en del av EØS-avtalen, som er et økonomisk samarbeid mellom EFTA-landene, Norge, Island og Liechtenstein (og Sveits, men de er ikke en del av EØS-avtalen), og EU. Den sikrer Norge tilgang til det indre markedet, med fri flyt av varer, tjenester, kapital og arbeidskraft. Til gjengjeld er vi forpliktet av EØS-avtalen. Denne ble inngått i 1992, og da ble 12 000 sider med EU-rett gjort om og tilpasset til norsk lov. EØS-avtalen forplikter oss til å implementere EUs lover og direktiver i vår nasjonale rett. EØS-loven av 27. november nr. 109 trådte i kraft samtidig som EØS-avtalen, og i §1 står det "Bestemmelsene i hoveddelen i avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde skal gjelde som norsk lov". EØS-avtalen befinner seg også i en særstilling, ved at bestemmelsene i avtalen har forrang over norsk lov dersom det skulle oppstå motstrid. Dette kommer fram av lovens §2: "Bestemmelser i lov som tjener til å oppfylle Norges forpliktelser etter avtalen, skal i tilfelle konflikt gå foran andre bestemmelser som regulerer samme forhold". EØS-loven vokter altså tyngre enn Norges lover.

I tillegg til EØS-avtalen har EFTA-landene og EU inngått ODA-avtalen. Denne avtalen oppretter et overvåkningsorgan (ESA) og EFTA-domstolen, som skal sørge for at EUs lover blir implementert i landenes nasjonale rett og at disse lovene overholdes. Dersom en norsk dom strider med EØS-avtalens bestemmelser, kan saken ankes videre til EFTA-domstolen. Den består av dommere fra alle EFTAs medlemsland. EFTA-domstolen baserer seg på dommer fra EU-domstolen, som dømmer i øverste instans. EU-domstolen driver dynamisk formålsorientert tolkning, som vil si at de velger tolkninger som har et formål om å samle landene. EFTA-domstolen følger EU-domstolens metode. EU-domstolens virkning på norsk rett er altså at det er den øverste instansen, og at de er et eksempel til etterfølgelse for EFTA-domstolen, slik Høyesterett er for lagmanns- og tingretten i Norge.

EU-domstolen dømmer etter lover som er laget av EU. Disse blir til på følgende måte. Det begynner med et lovforslag som fremmes av kommisjonen, bestående av 28 kommisjonærer fra EUs medlemsland, ofte på bakgrunn av forespørsel fra medlemsland, internasjonalt press eller krav fra organisasjoner. I denne prosessen har Norge en viss påvirkningskraft, fordi vi kan sitte i ekspertkomiteer som skal styrke kommisjonens politiske og faglige grunnlag. Videre sendes lovforslaget i flere runder mellom Europaparlamentet, som representerer EUs medlemsland, og ministerrådet, som består av 28 ministre fra medlemslandene med fagkompetanse på lovens område. På dette stadiet har ikke Norge noen mulighet for å påvirke utfallet. Når parlamentet og Rådet er enige, blir loven eller direktivet vedtatt. Da må den implementeres i Norsk lov som lov eller forskrift.

Når et direktiv kommer til Norge, må først EØS-komiteen stemme om direktivet skal innlemmes i EØS-avtalen eller ikke. Deretter må stortinget stemme ja eller nei til direktivet. Siden vi har sluttet oss til EØS-avtalen, og dermed sagt at disse skal implementeres, stemmes det i realiteten ja til alle forslagene. Direktivene kommer i form av enten totalharmoniserende direktiver, eller minimumskrav. Totalharmoniserende direktiver vil si at loven skal implementeres akkurat slik det er beskrevet, mens minimumskrav åpner for mer spillerom og noen valgmuligheter. Norge har en reservasjonsrett mot direktiver, men den har vi så langt ikke brukt. Det gir oss mer spillerom enn det medlemslandene i EU har. Dersom Norge skulle gå i mot EØS-avtalen, vil dette resultere i politiske sanksjoner.

Når en skal tolke norske lover med opphav i EU, er utgangspunktet vanlig norsk juridisk metode. Forskjellen er at forarbeidene til EUs lover er lite tilgjengelige, ikke særlig grundige og ikke godt utformet som tolkningstøtte. Lovene fra EU har derfor i stedet en fortale som oppfyller samme formål som forarbeidene. Der står det oppklarende definisjoner av begreper, om bakgrunnen til at loven ble til og om lovens formål. Denne brukes i stedet ved tolkningstvil. I tillegg kan dommer fra EFTA-domstolen og EU-domstolen brukes som rettskilder. For at en tidligere dom skal få betydning som rettskilde må det være både faktalighet og sakslikhet. Dommer fra EU-domstolen vektet tyngst. I tillegg kan Norge legge frem tolkningsspørsmål for EFTA-domstolen dersom det oppstår tolkningstvil eller direktivet er uklart.

Et eksempel på hvordan EFTA-domstolens bestemmelser får direkte virkning for norsk rett, er "Finanger-dommen". En dame ble pådratt skader etter å ha sittet på med en beruset bussjåfør, og søkte erstatning hos forsikringsselskapet sitt. Dette fikk hun ikke, med grunnlag i den norske forsikringsloven. EU hadde vedtatt et totalharmoniserende direktiv som omhandlet dette. Hun tok derfor saken videre til EFTA-domstolen, der hun gikk til sak mot staten. EFTA-domstolen dømte brudd på EUs direktiv, og staten måtte dermed betale erstatning. I tillegg måtte direktivet implementeres på riktig måte slik at det ikke lenger stridet mot konvensjonen. Dette viser hvordan dommer fra EFTA går foran norsk formell lov ved konflikt. Det er derfor viktig at EUs direktiver implementeres i norsk lov på riktig måte, og at rettsanvenderne har kjennskap til hvordan dette er gjort.

Oppgave 3

Vi må avgjøre om Peder og Marte kan ligge fortøyd på Gullholmen i en time til. Utgangspunktet for drøftelsen tas i frilftsloven av 28. juni 1957 nr. 16 §7. Den hevder at "Under ferdsel har enhver rett til for kortere tid å dra i land båt på strandstrekning i utmark. (...) Andre fortøyningsgreier (ringer, bolter o.l.) i utmark kan ikke nyttes dersom eieren eller brukeren har forbudt det. Eier eller brukeren kan allikevel ikke motsette seg bruk av slike fortøyningsgreier for kortere tid når bruken kan foregå uten tilbørlig fortrenghet for eier eller bruker."

Det første vilkåret vi må avgjøre er om ferdselen foregår i utmark. Hva som forstås med innmark og utmark fremkommer av §1 a. Her er innmark definert som "gårds plass, hustomt, dyrket mark, engslått og kulturbeite (...)". I faktum er det opplyst at hele øya besto av berg og buskas, med unntak av en fyrvokterbolig med en hageflekk rundt 500 meter i fra stedet Peder og Marte oppholder seg. Da de ikke innenfor det som av lovens grenser er definert som innmark, og de befinner seg altså i utmark. Vilkaåret er oppfylt.

Det andre vilkåret vi må ta for oss, er om de benytter seg av "andre fortøyningsgreier". Dette er i loven definert som "ringer, bolter, o.l.". Av faktum fremkommer det at de fortøyet båten i "noen brukbare fortøyningsbolter i fjellet". Vilkaåret er med det oppfylt.

Det tredje vi må undersøke er om "eieren eller brukeren har forbudt det (bruk av fortøyningsbolter)". Fra sakens opplysninger kan vi lese at Didrik har satt opp skilt rundt hele øya der det står "Privat område - Alt opphold forbudt". Det fremkommer også av faktum at Didrik er eieren av øya. Eieren av øya har altså uttrykkelig forbudt alt opphold på øya, og vilkåret er oppfylt. Dette skulle tilsi at Marte og Didrik ikke kunne nytte fortøyningsbolten og bli en time til.

Men i paragrafens fjerde punktum er det opplyst at "Eieren eller brukeren kan allikevel ikke motsette seg bruk av slike fortøyningsgreier for kortere tid når bruken kan foregå uten tilbørlig fortrengsel for eier eller bruker". Vi må derfor se om vilkårene i unntaket er oppfylt, for at unntaket skal tre i kraft.

Vi undersøker først om bruken av fortøyningsbolten var "for kortere tid". I faktum opplyses det at Peder og Marte har planer om å bli på stedet "en times tid". For kortere tid er et relativt begrep, og vi må derfor avklare om "en times tid" går under dette uklare begrepet. På den ene siden har Didrik både oppført ett uttrykkelig forbud mot ferdsel i form av skiltene, og han har gitt dem tydelig beskjed om å forlate stedet. Det kan være rimelig å tenke at "for kortere tid" vil være den tiden de bruker på å pakke sammen og forlate stedet etter å ha fått beskjed om å dra, noe som ikke tar mer enn noen minutter. Denne tolkningen vil altså ikke tillate Peder og Marte å bli en time til. På den andre siden kan man se saken i lys av lovens formålsparagraf, §1, for å oppklare tolkningstvilen. Lovens formål er å "verne friluftslivets naturgrunnlag og sikre allmennhetens rett til ferdsel, opphold m.v. i naturen, slik at muligheten til å utøve friluftsliv som en helsefremmende, trivselsskapende og miljøvennlig fritidsaktivitet bevares og fremmes." Hvis lovens formål er å "sikre allmennhetens rett til ferdsel (...)" slik at det fremmes "helsefremmende, trivselsskapende og miljøvennlige" aktiviteter, burde Peder og Marte få lov til å oppholde seg i båten sin. Jeg legger derfor til grunn at lovens formål tillater "en times tid" å gå under begrepet "for kortere tid", og vilkåret er oppfylt.

Til slutt må vi også avgjøre om "bruken kan foregå uten tilbørlig fortrengsel for eier eller bruker." Det fremkommer i sakens opplysninger Didriks bolig ligger på øya. Men er de til tilbørlig fortrengsel for ham? Av normal språkforståelse av "tilbørlig fortrengsel", tolker jeg dette som at det vil si at de må hindre Didriks mulighet til utfoldelse på øya. Av faktum fremkommer at de oppholder seg i båten og ikke på land, og at Didriks bolig ligger på den andre siden av øya. Båten er med dette ikke synlig fra Didriks bolig, og siden det ikke er opplyst at de bedriver noen aktiviteter som skaper støy eller annen utilbørlig fortrengsel for eieren, regner jeg med at de ikke hindrer Didriks utfoldelse på øya ved å bli i båten en time til. Vilkåret er derfor oppfylt.

Siden vilkårene i regelens unntak er oppfylt, trer dette i kraft.

Konklusjonen er at Didrik og Marte med rett kan ligge fortøyd på dette stedet en time til.